

IX. CSÁNGÓ NAP CSÍKSZEREDÁBAN

2010. november 14-én, a Szakszervezetek Művelődési Háza Márványtermében jeles eseményre került sor: a Hargita Megyei Kulturális Központ szervezésében immár 9. alkalommal rendezték meg a Csángók Napját. Az ünnepségen többféle, a moldvai csángók érdekében történt esemény 10. évfordulójára emlékeztek, olyanokra, melyek – ha gyökeres változást nem is eredményeztek – sok tekintetben fordulópontot jelentettek a moldvai csángómagyarok sorsának alakulásában.

Azt ünnepi rendezvény háziasszonyának, *Márton Judit* igazgatóhelyettesnek, valamint *Becze Istvánnak*, a megyei önkormányzat képviselőjének és *Salamon Adriánnak*, a moldvai csángómagyarok szövetsége elnökének köszöntőjét követően erről a tízesztendő évfordulóról beszélt *Sógor Csaba* az Európa Parlament képviselője. Emlékeztetett arra, hogy az Európa Tanács Kulturális, Tudományos és Oktatási Bizottsága öt veszélyeztetett kultúráról készített jelentést vitatott meg: 1993-ban az *európai cigányok*, 1996-ban a *jiddis* kultúra, egy évre rá az *aromínok*, 1998-ban a veszélyeztetett *uráli*, majd 2001-ben a *moldvai csángó* kisebbségi kultúra került napirendre.

1998-ban készült el az Európa Tanács moldvai csángókról szóló első jelentése, amely vázolta emberjogi helyzetük megoldatlanságát, az anyanyelvű oktatás és vallásgyakorlat hiányát, és általában a román állam általi elismertségük nehézségeiből fakadó problémákat. Egy évre rá, 1999-ben, *Tytti Isohookana Asunmaa* diplomataasszonynak, Finn-

ország korábbi oktatási miniszterének jelentését tárgyalta meg az Európa Tanács Kulturális és Oktatási Bizottsága. Mivel a román fél vitatta a Jelentés megállapításait, 2000 szeptemberében újabb küldöttség utazott Moldvába a portugál *Joe Ary* úrnak, a Bizottság titkárnak vezetésével. Az útközről készült beszámoló meggyőzte az Európa Tanács illetékeseit arról, hogy indokolt kijelölniük egy „hivatalos jelentéstevőt” a csángó kérdés tanulmányozására. 2001 áprilisában került *Tytti Isohookana-Asunmaa* asszony kiegészített hivatalos jelentése a Bizottság elé. A román küldöttség megpróbálta megakadályozni a napirendre tűzést, vitatta annak megállapításait, de érdemben semmit sem tudott cáfolni. Az ET Kulturális, Tudományos és Oktatási Bizottsága 2001 májusában, Isztambulban tárgyalta meg és fogadta el a jelentést, s a csángókkal kapcsolatosan Románia számára megfogalmazott ajánlásokat. Ezt az ET Állandó Bizottsága véleményezésre felterjesztette a „Miniszteri Bizottság” Kulturális Bizottságához, amelynek ülése 2001. szeptemberében volt Strassburgban. Ez a Miniszteri Bizottság fordult azután hivatalos formában Romániához és javasolta számára az ajánlások teljesítését.

Az ET Parlamenti Közgyűlésének 2001-ben született jelentése leszögezte a csángók történelmileg magyar származását, kimondta, hogy nyelvük a magyar nyelv régies formája, kiemelte, hogy hagyományos kultúrájuk középkori elemeket őriz. Az európai kulturális sokszínűség érdekében az ET

Miniszteri Bizottsága ösztönözte Romániát, hogy ratifikálja és alkalmazza „A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájá”-t. Biztatta továbbá a csángók anyanyelvű oktatásának és vallásgyakorlatának támogatására, s megfogalmazta, hogy ennek érdekében – egyebek mellett – „osztálytermet kell biztosítani a helyi oktatási intézményekben, a magyar nyelvet oktató tanárokat fizetésben kell részesíteni”. „A csángó szülőket tájékoztatni kell a román oktatási törvényről és a nyelvek oktatására vonatkozó rendeletekről”; továbbá szorgalmazta, hogy „templomaikban a római katolikus szertartásokat anyanyelvükön tarthassák”; „a csángó szervezetek kapjanak hivatalos elismerést és támogatást”, „figyelmet kell fordítani a csángó kisebbség szabályszerű összeírására a hivatalos népszámlálás alkalmával”, és „szükséges a gazdasági megújulás elősegítése a csángó falvakban”.

Tíz esztendővel az Ajánlások elfogadása után az Európa Tanács ismét foglalkozik a moldvai csángómagyarok helyzetével. Meghallgatják Brüsszelben a kérdés szakértőit, és számba veszik, hogy mi valósult meg – és mi nem – a 2001. évi ajánlás 9 pontjából. 2011 tavaszára *Sógor Csaba* RMDSZ-es EP képviselő támogatásával „*Műk szeretünk itt élni*” címmel magyar, román és angol nyelvű kötet jelenik meg a moldvai csángók helyzetére vonatkozó felmérés eredményeiről. Ezt a kötetet eljuttatják majd minden romániai román és magyar politikusnak, amire nagy szükség is van a megfelelő tájékozódáshoz.

A Csángó Nap másik programja az *a kerekasztal-beszélgetés* volt, ahol általában a *csángók sorskérdéseiről*, közelebről a *húsz esztendeje Csíkszeredán tanuló csángó diákok oktatásának helyzetéről*, valamint a IX. Csángó Nap „díszvendégének” szülőföldjéről, Csángóföld egyik leginkább hagyományőrző települése, *Külsőrekecsin múltjáról és jelenéről* volt szó, a témák minden tekintetben avatott szakértőinek részvételével.

Borbáth Erzsébet tanárnő több mint másfél évtizeden keresztül a szeredai József Attila Általános Iskola igazgatójaként érzelmileg és pedagógiaileg egyaránt példamutató emberséggel és szakszerűséggel segítette a keze alá került csángó diákokat az eredményes iskolai felzárkózásban és a továbbtanuláshoz szükséges alapok megszerzésében. Tőle tudtuk meg, hogy 2001. december 3-a óta rendezik meg a Csángó Napokat. Erdélyben és Magyarországon tanuló csángó diákok kezdeményezésére, a bukaresti parlament képviselőinek, az RMDSZ szakpolitikusaik támogatásával, valamint több tudományos és civil szervezet együttműködés-

vel Bákóban fogalmazódott meg a „*cselekvési terv*”, amely célul tűzte ki, hogy Erdély nagyobb – és „magyarabb” – városaiban, továbbá Magyarország több településén, közösségeiben esztendőnként megrendezzék a *Csángók Napját*, a moldvai magyarok hagyományos műveltségének minél szélesebb körű megismertetése, a csángók értékrendjének és identitásának erősítése érdekében. Sajnos, a kezdeti lendület később alábbhagyott, csupán Csíkszeredán sikerült – egy esztendő kihagyással – mind a mai napig megőrizni a tíz évvel ezelőtti fellángolás paraszát. Aligha véletlenül – tettem hozzá, mint a kerekasztal-beszélgetés „moderátora” –, hiszen a Csíkországból a madéfalvi veszedelemkor menekült székelyek jelentették a moldvai csángók számára a legnagyobb vérfrissítést, valamint itt buzogott – és buzog – legbőségesebben a magyarul tanuló csángó diákokat kibocsátó iskolák forrása; itt működik a csángó témájú kétnyelvű folyóiratot és könyvsorozatot megjelentető Hargita Kiadó, és itt volt csaknem két évtizeden át polgármester az a *dr. Csedő Csaba*, aki orvosi pályafutásának első hat esztendejét körorvosként abban az Rekecsinben töltötte, ahová a most díszvendégként jelen lévő külsőrekecsiniek is tartoztak.

Csedő doktor, akit magam is moldvai állomáshelyén ismertem meg az 1970-es évek elején, elmondta, hogy az orvos szemével nézve negyven éve milyen állapotokat talált ebben a hegyek között megbúvó, erdők közé húzódott, mintegy kétezer lelkes csángó faluban. Szemmel láthatóan neki is jól esett visszaemlékezni, hogy feleségével, a gyermekorvos *Gyöngyvérrel*, s a falu népével kölcsönösen miként jöttek rá: a székely orvos és a csángó betegek anyanyelvükön beszélhetnek egymással. „*Jaj, istenem!*” fohászzkodott a szülőszobában vajúdo csángó kismama, s hogy a doktor és a doktornő betegeinek mit jelentett a szívükig érő „magyar” vigasztalás, azt csak az tudja, aki ismeri: a mégoly lelkiismeretes román orvosnak is milyen kiszolgáltatottak a kezük alá került, románul nem vagy rosszul tudó csángó gyermekek, öregasszonyok. Csedő doktor elmondta, miként csalogatták be négy évtizede a hagyományosan otthonszülő külsőrekecsini csángó asszonyokat a szülőotthonukba, hogyan igyekeztek az akkori kezdetleges felszereltséggel legjobb tudásuk szerint ellátni a rászorulókat, s hogy nem eredménytelenül, azt az mutatta, hogy *Cheța Lucian*, a külsőrekecsiniek most Csíkszeredába kísérő községi polgármester annak idején Csedő Csabák szülőotthonában látta meg a napvilágot.

Részt vett a kerekasztal-beszélgetésen a külsőrekecsini születésű *Ignat Mónika* tanárnő is, aki fel-

sőfokú iskoláját Magyarországon végezte, s most a falujában folyó fakultatív magyar nyelvoktatás egyik szépséges munkatársa. Faluja történetéről beszélt elsősorban, annak is egyik tragikus epizódjáról. Az 1940-es évek második felében, amikor sok más csángó faluval együtt itt is lehetővé vált az alternatív magyar nyelvű oktatás, sokan szereték volna, hogy az ígahirdetés is anyanyelven történjen. A felemás, de talán inkább kétszínű állami politika, amely hol engedett, hol tiltott, végső soron összeugrasztotta a csángó embereket, sokszor testvérek néztek egymással farkasszemet. Volt, aki akarta, más meg nem akarta a magyar nyelvű ígahirdetést, de érvényesült már az ateista propaganda és a mesterségesen kielezett „osztályharc” is. Hírszórekecsinben annyira elmérgesedett a helyzet, hogy katonaság szállta meg a falut, s az egymást besúgó haragosok támasztotta viharban fegyverek is eldőrdültek. Az állami terrorakció egyik halálos áldozata a helybéli kántor volt, de többen is szenvedtek a falura zúdult erőszaktól. Ignat Mónika rokonaitól, elsősorban nagyanyjától szerzett ismeretek alapján dolgozta fel és mondta el ezt a nem mindennapi, szomorú történetet.

Ferenczes István nemcsak a Székelyföld Alapítvány elnöke, de a moldvai magyarok kettős identitásának, sokszor kétfelé dobogó szívverésének is olyan ismerője, amilyen csak az a költő lehet, aki régóta a csángó nép pulzusán tartja az újját. A csángó gyermekek anyanyelvű oktatásáért kifejtett erőfeszítések során sikereket és kudarcokat egyaránt hozó kezdeményezések ismerete alapján, felelősségének teljes tudatában fogalmazta meg javaslatát: magyar nyelvű óvodák kellene a moldvai csángó falvakba. Mert nagyjából most vált édesapává és édesanyává az a korosztály, akikkel gyermekkorukban a felnőttek már csak románul beszéltek, ők legföljebb a nagyobb testvéreiktől, nagyszüleiktől hallhattak magyar szót, s gyermekekkel ma már pusztá beidegződésből románul beszélnek. Márpedig ha a gyermekkel életük első 5–6 esztendejében csak idegen nyelven beszélnek, ez rögzül beléjük anyanyelvként. Magyar óvodák kellene tehát – mondta *Ferenczes István* –, s javasolta, hogy Székelyföld tehetősebb települései vállaljanak védnökséget, „fogadjanak örökbe” egy-egy csángó falut és vállalják az anyanyelvű óvoda létesítését és fenntartását.

A *Ferenczes István* felelősségével működő Hargita Kiadó valóságos missziót teljesít általa, hogy 2000-től gondozza a moldvai csángók egyetlen folyóiratát, a *Moldvai Magyarságot*, és kiadja a csángók történelmével foglalkozó *Bibliotheca Moldaviensis*

kétnyelvű könyvsorozatát. A két kiadványról a lap felelős szerkesztője, *Mirk Szidonia-Kata* tájékoztatta a Csángó Nap részvevőit. A *Moldvai Magyarság* rendszeresen hírt ad a csángókat szolgáló civil szervezetek eseményeiről, terjeszti kulturális értékeiket, és figyelemmel kíséri az értelmiségivé vált csángók sorsát. Kívánatos lenne, hogy legalább hozzájuk rendszeresen eljuthasson ez a fontos sajtótermék. Az elegáns, kézbe és zsebbe simuló *Bibliotheca Moldaviensis* sorozat fő célkitűzése, hogy két nyelven tegye hozzáférhetővé azokat a magyar és román szerzőktől való, a moldvai csángómagyarokra vonatkozó forrásmunkákat, amelyek egyrészt nélkülözhetetlenek e nehéz életű népcsoportunk múltja és kultúrája iránt érdeklődők számára, másrészt bizonyítják, hogy a románok között is vannak olyan történészek, akik előítéletek nélkül közelítenek a csángó témához. A moldvai könyvek sorozatában eddig a következő kötetek láttak napvilágot: *Zöld Péter*: Batthyány Ignác erdélyi püspökhöz írt jelentése; *Nastase*: Moldvai magyarok 1646-ban a Bandinus-kódex nyomán; *Petrás Incze*: János tudósításai; *Bandinus-kódex*; *Domokos Pál Péter*: Moldvai útjaim; *Gazda László*: Codex; *Rosetti*: A moldvai magyarokról és a katolikus püspökségekről; *Ferenç*: A kunok és püspökségük; *Lükő Gábor*: Adattár a moldvai magyarság térképéhez.

Nehezen hozzáférhető könyvek újrakiadásáról van tehát szó, mégpedig két nyelven, ami elősegíti, hogy a témával foglalkozó magyarok és románok előbb-utóbb „egy nyelven” beszélhessenek. Mindegyik kötet tartalmaz egy-egy bevezető tanulmányt, ami hasznos ismereteket nyújt a könyv szerzőjéről, és tudománytörténeti szempontból értelmezi a közölt szöveget. Valamennyi kötet korrekt, elfogultságoktól mentes anyagot közöl, a szerzők nem vesztegetik idejüket haszontalan dolgokkal, természetesnek tekintik azt, ami kézenfekvő, se nem bizonygatják, sem nem vonják kétségbe a moldvai csángók magyarságát, kizárólag a tényekkel, azok értelmezésével és tanulságaival foglalkoznak.

A kerekasztal-beszélgetés témájához többen is hozzászóltak. Így javasolták, hogy a Duna Televízió és a bukaresti tv magyar adása közölgjön a csángók (és más asszimilálódó szórvány) számára magyar nyelvleckéket. Elhangzott továbbá, hogy a csipkerózsika álmából felélesztett *Magyar Allandó Értekezlet* tagjai között helye lenne a moldvai csángó szervezeteket is képviselő *Moldvai Csángómagyarok Szövetségének*. E szervezet elnöke, *Salamon Adrián Ferenczes István* felvetésére jelezte, hogy egyelőre 11 csángó faluban sikerült a nyá-

ri hónapokra megszervezniük a magyar nyelvű óvodai foglalkozást. Végezetül a IX. csíkszeredai Csángó Nap résztvevői köszöntötték az egyesztendő Csíkfalusi Csángó Rádiót, és azt kívánták nekik, hogy az éterbe is mielőbb sugározhassák műsorukat.

A IX. Csángó Napot méltó keretek között szervezte meg a Hargita Megyei Kulturális Központ. A rendezvény ideje alatt a HMKK külsőrekecsini fotótáborának anyagából *Ádám Gyula* fotóművész által rendezett fényképkiallításban, valamint *Petrás Mária* diószéni csángó kerámiaművész alkotásaiban gyönyörködhetek a résztvevők. Énekkel,

zenével és tánccal a Külsőrekecsini Hagyományörző Csoport, valamint a sepsiszentgyörgyi Kalagor Zenekar működött közre; *Veres Gerzson*: Székely legény éneke csángó testvérehez című versét *Főcze Gabriella* szavalta, a délutáni ünnepi szentmisén pedig a moldvai csángókért szült a Millenniumi templom harangja. Utána a csángó táncházban derékon kaphatta egymást a csángó, a székely és egyáltalában minden derék ember.

A jól sikerült Csángó Nap bizonyítja, hogy „vannak vidékek”, ahol a közművelődési programok nemzetmentő feladatot is betölthetnek, mert híven szolgálják egy népcsoport megmaradását.

Világosdobozos, lex.
 Magyarországi. Tört.
 Nemet, M. ország.
 Fehér Mária.
 Tud. Fil. + Keres. V. 1988
 Latinus: Főczek Á. (rádió felv.) Ady
 Negyszállás utca M.
 Biró Mihály